

УДК 811. 161. 2'34
DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.2-1/05>

Зинякова А. А.
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

АКЦЕНТУАЦІЯ ВІДДІЄСЛІВНИХ СУФІКСАЛЬНИХ ІМЕННИКІВ НА -А, -Я

У статті проаналізовано специфіку акцентуації баритонованих віддієслівних суфіксальних іменників жіночого роду на -а, -я та їхніх твірних дієслів від праслов'янського періоду і донині. Джерельною базою дослідження є «Енеїда» І. Котляревського; праці Л. Булаховського, В. Скляренка, В. Винницького, В. Желязкової і А. Зинякової; матеріали українських акцентованих пам'яток XVI–XVIII століть, лексикографічних джерел української мови, діалектологічних праць. У ході аналізу фактичного матеріалу з'ясовано, що акцентема дружба не зберігає наголошення твірного дієслова, котре мало рухому акцентну парадигму, а в поемі, і в українській мові фіксується з нерухомим кореневим наголосом у формі однини та множини, що є наслідком узагальнення наголошення форми знахідного відмінка множини, у якій наголос не переходив на флексію; акцентеми жертва та капля зберігають первісну баритоновану акцентну парадигму твірних дієслів із нерухомим кореневим наголосом у формі однини та множини як у поемі, так і в українській мові; акцентема молитва фіксується в поемі з первісним суфіксальним наголосом у формах однини та множини, а в сучасній українській літературній мові вона, маючи суфіксальну акцентуацію у формі однини, все ж у множині, на відміну від поеми, вживається з новим флексійним (або варіантним – кореневим і флексійним) наголосом. Подальший аналіз акцентуації віддієслівних іменників сприятиме вирішенню питань динаміки розвитку наголосу, взаємодії рівнів та субрівнів української мови, а в перспективі – вивченню наголошування дієслів у поемі, котрі ще не були предметом аналізу акцентологів. Пропоноване дослідження розширює та поглиблює інформацію щодо новітніх тенденцій акцентологічного напрямку українського мовознавства крізь призму висвітлення параметрів динаміки акценту класичного тексту.

Ключові слова: акцент, акцентний тип, баритонована акцентна парадигма, окситонована акцентна парадигма, рухома акцентна парадигма, кореневий наголос, флексійний наголос.

Постановка проблеми. Важливим складником сучасних досліджень з акцентології є комплексний аналіз закономірностей наголошування морфологічних класів слів у поетичних текстах, організація яких характеризується високим рівнем структурованості та інтенсифікацією формального й змістового оформлення. Результати таких наукових розвідок поглиблюють відомості про історію становлення українського наголосу, сприяють вирішенню питань динаміки його розвитку, простежують вплив поетичного мовлення на формування акцентної норми, особливості співіснування й конкурування акцентних варіантів різного походження та уніфікації наголосу. Ці чинники й зумовлюють актуальність пропонованого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У фундаментальних працях та наукових розвідках акцентологів охарактеризовано особливості наголошування слів різних лексико-граматичних розрядів на матеріалі поетичних творів корифеїв рідного слова, а саме: І. Котляревського (А. Зиня-

кова, В. Желязкова), Т. Шевченка (Я. Рудницький, В. Скляренко, В. Винницький, А. Зинякова), І. Франка (Я. Рудницький, В. Винницький, А. Зинякова), Лесі Українки (В. Скляренко, В. Винницький, Р. Міджин, М. Сачко, А. Зинякова, Л. Легка), П. Грабовського (В. Винницький), В. Сосюри (Л. Палей), Л. Костенко (А. Зинякова).

Серед морфологічних класів найбільшу зацікавленість в акцентному плані викликають іменники, бо в них найчіткіше виявляються характерні закономірності й тенденції наголошування. Окрім того, вивчення історії акцентуації іменників є основою для дослідження історії акцентуації інших класів слів, котрі є похідними від нього, і навпаки.

Славнозвісна «Енеїда» І. Котляревського вже була об'єктом наших досліджень у низці наукових праць, де ми з'ясовували специфіку наголошування іменників чоловічого, жіночого та середнього родів задля виявлення основних тенденцій у наголошуванні цього класу слів в українській літературній мові. Узагальненням роботи стала

монографія «Наголошення іменних частин мови в поемі «Енеїда» І. П. Котляревського», (2017 р.) [3], у якій проаналізовано акцентуацію іменних частин мови в поемі порівняно з їх наголошенням у сучасній українській літературній мові (наголошування іменників опрацьовано А. Зиняковою, прикметників, числівників та займенників – В. Желязковою). Подана ж публікація є продовженням і поглибленням наших досліджень із теми щодо особливостей акцентування похідних іменників поетичного твору.

Постановка завдання. Мета пропонованої наукової розвідки – проаналізувати специфіку акцентуації баритонованих віддієслівних суфіксальних іменників жіночого роду на *-а, -я*.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань: серед зафіксованих у поемі «Енеїда» І. Котляревського іменників, котрі належать до визначеного акцентного типу, виокремити віддієслівні суфіксальні (до кожного з них подати твірне дієслово з коментарями щодо його наголошування); простежити їх акцентуацію від праслов'янського періоду дотепер із детальним аналізом, залучаючи свідчення давніх українських пам'яток, лексикографічних праць різних періодів та, за можливості, діалектний матеріал; з'ясувати основні тенденції в наголошуванні акцентом.

Виклад основного матеріалу. У поемі «Енеїда» зафіксовано 68 іменників жіночого роду на *-а, -я*, котрі належать до баритонованої акцентної парадигми з нерухомим наголосом на основі в однині й множині – акцентний тип К (фіксацію іменників подано в дослідженні: Желязкова В. В., Зинякова А. А. Наголошення іменних частин мови в поемі «Енеїда» І. П. Котляревського. Миколаїв : Іліон, 2017. С. 12–18). Для віднесення лексем до цього акцентного типу визначаємо низку відмінкових форм (не беручи до уваги, зрозуміло, односкладової форми родового відмінка множини), а саме: за кореневого наголошення іменника (у називному відмінкові однини) достатньо хоча б одного його вживання в однині (виняток становить форма знахідного відмінка однини, оскільки кореневу акцентуацію у знахідному відмінкові однини можуть мати й іменники з флексійним наголосом, але якщо коренева акцентуація іменника не викликає сумніву, зокрема цей іменник в українській мові не фіксується із флексійним наголосом, то береться до уваги і форма знахідного відмінка однини) й одного – у множині.

У межах публікації аналізуємо специфіку акцентуації таких віддієслівних суфіксальних акцентом – *дружба, жертва, капля, молитва*.

У пізньопраслов'янській мові акцентема *дружба* із суфіксом *-*ьба* (від пізньопраслов'янських дієслівних форм на *-*iti, -*itъ*) мала окситоновану акцентну парадигму – **drūžьbà* «товаришування, приятелювання». Л. Булаховський флексійну акцентуацію утворень із таким суфіксом та з короткісним або циркумфлексованим коренем пояснював дією закону Фортунатова – де Соссюра в більшості відмінкових форм. Але в іменникові *дружба* із циркумфлексованим за походженням коренем на східнослов'янському ґрунті виникла коренева акцентуація, що виформувалася, на думку науковця, внаслідок узагальнення наголошення форми знахідного відмінка множини, у якій наголос не переходив на флексію [1, с. 273–274]. У деяких говірках південно-західних говорів акцентема зі значенням «товаришування» ще й досі зберігає первісну флексивну акцентуацію *дружба'*. Натомість у південно-східних говорах, акцентні особливості яких фіксує поема «Енеїда», спочатку кореневе наголошення отримав іменник *дружба* зі значенням «товариство, друзі» і «товариш молодого на весіллі, дружко, боярин», а згодом воно поширилося на акцентему зі значення «товаришування». В. Скляренко, аналізуючи специфіку наголошування іменника, вважає, що він набув кореневого акцентування під впливом спорідненого *друг*, род. одн. *дру'га* [7, с. 528] Віддієслівний іменник *дружба* і в поемі «Енеїда», і в українській мові фіксується з кореневим наголосом: називний відмінок однини *дру'жба* (Котл., VI, 86, 10), знахідний відмінок множини *дру'жби* (Котл., V, 46, 2); *дру'жба* «товаришування» (Бер., 58; Гануш, 245, 372) і *дружба'* (Желех., 207; Грам., 119); *дру'жба* «*дружко, боярин*» (Головацький, 47; Грам., 238; СБГ, 104; Грінч., 447–448); «т.с.; товариство, приятелі» (Желех., 207); *дру'жба, дру'жби, дру'жбі* (УЛВН, 181; Погр. ОС, 182; СУМ, II, 420; ОСУМ, I, 424).

Твірне дієслово **drūžiti *drūžitъ* «дружити, товаришувати, приятелювати», на думку В. Скляренка, у пізньопраслов'янській мові належало до дієслів із рухомою акцентною парадигмою [7, с. 12, 528]. В українській мові в інфінітиві воно послідовно зберігає первісну суфіксальну акцентуацію: *дружи'ти* (Головацький, 141; Желех., 207; Грінч., I, 448; УЛВН, 181; Погр. СН, 82; ОСУМ, I, 424), *дружи'тися* (Голоск., 109). У формі теперішнього часу має флексивне наголошення в І особі однини і кореневе в усіх інших особових формах: *дружу', дру'жиш* (Грінч., I, 448), *дружу', дру'жиш, дру'жить, дру'жимо, дру'жите, дру'жать* (УЛВН, 181), *дружу',*

дру'жиши (Погр. ОС, 82; ОСУМ, I, 424), *дружу'ся, дружишся, дру'житься, дру'жимосся, дру'житесья, дру'жатся* (Голоск., 109). У формі минулого часу дієслово характеризується в українській мові суфіксальною акцентуацією: *дружи'в, дружи'ла, дружи'ло, дружи'ли* (УЛВН, 181). Коментуючи акцентуацію форм минулого часу, В. Скляренко пише про те, що дієприкметники минулого часу на *-l*, утворені від дієслів на *-*iti, -*itъ* з рухомим наголосом, утратили в українській мові первісну рухому акцентуацію, перейнявши наголошення форми інфінітива – суфіксальне. Імператив має первісну суфіксальну акцентуацію: *дружи', дружі'мо, дружі'ть* (УЛВН, 182), *дружи', дружі'ть* (ОСУМ, I, 424). Дієприслівники ж на *-чи* характеризуються в українській мові кореневою акцентуацією: *дру'жачи* (Погр. ОС, 182; Гол. СН, 82; ОСУМ, I, 424) [7, с. 12, 75, 78, 86, 90, 105, 112, 122, 524].

Акцентема *жертва* із суфіксом *-*tvā* (від пізньопраслов'янських дієслівних форм на *-*ti*) у пізньопраслов'янській мові належала до баритонованої акцентної парадигми з кореневим наголосом *-*žy'tvā* «приносити жерву». Твірному дієслову **žy'ti *žy'řetъ* «приносити жерву» в пізньопраслов'янській мові була також властива баритонована акцентна парадигма [7, с. 536].

Із нерухомим кореневим наголосом фіксуємо цей іменник як у поемі «Енеїда», так і в українській мові: знахідний відмінок однини *же'ртку* (Котл., III, 34, 7; III, 35, 7; VI, 125, 9), орудний однини *же'ртвою* (Котл., V, 10, 3), знахідний відмінок множини *же'ртки* (Котл., VI, 73, 7); *же'ртва* (Желех., 220; Грінч., I, 480: УРС, I, 495), *же'ртва*, мн. *же'ртки, же'ртів, же'ртвам, же'ртвами, же'ртвах* (Грама., 248), *же'ртва*, мн. *же'ртки, жертв, же'ртвам, же'ртвами, же'ртвах* (УЛВН, 197), *же'ртва, же'ртки, же'ртки*, мн. *же'ртки, жертв* (Погр. ОС, 197), *же'ртва, же'ртки, же'ртки* (ОСУМ, 462).

Акцентема *капля* в пізньопраслов'янській мові належала до баритонованих іменників *-*jā* основ із суфіксом *-*jā* (від пізньопраслов'янських дієслівних форм на *-*ati, -*jetъ, -*no,ti, -*neti*) і характеризувалася двоскладовою висхідно-спадною інтонацією на корені – **k'apjā* [5, с. 94; 7, с. 529]. У формі родового відмінка множини (після занепаду редукованого в кінці слова після *л*, перед якими був губний приголосний, виформувався голосний *е* як наслідок компенсаційного подовження сонорного – *каплъ* → *капел'*) після занепаду редукованого іменник мав уже нульову флексію, зберігаючи при цьому (і за наяв-

ності вставного голосного) первісний кореневий наголос: *ка'пель* [6, с. 20].

Твірні дієслова *капати, капнути*, як стверджує В. Скляренко, у пізньопраслов'янській мові належали до баритонованої акцентної парадигми (**ka'pati *ka'pjety *k'apno,ti *k'apneti*) [7, с. 234].

Із нерухомим кореневим наголосом фіксуємо аналізований іменник як у поемі «Енеїда», так і в українській мові: родовий відмінок однини *ка'пли* (Котл., IV, 16, 7; V, 107, 6), родовий відмінок множини *ка'пель* (Котл., VI, 137, 7); *ка'пля, ка'пли, ка'плею, ка'пель* (Погр. ОС, 262); *ка'пля, ка'пли, ка'плею, ка'пель* і *кра'пля* (ОСУМ, Т. 1, 633). У південно-західних говорах у родовому відмінку множини подекуди маємо наголос на вставному голосному, в інших формах – кореневу акцентуацію: *ка'пли, капел'ь* і *ка'плив* (нова флексія *-iv*), *ка'плям, ка'плями, ка'плях* [6, с. 22].

Твірне дієслово на ґрунті української мови у формі інфінітива, теперішнього, нового минулого часу (з форм дієприкметників минулого часу на *-l* зі складу перфекта), імператива (стара та нова форми з суфіксом *-a*), дієприслівників на *-чи, -вши* зберігає первісний кореневий наголос: *ка'пнути* (Желех., 333; Грама. 144, 367; Грінч., II, 216; УЛВН, 268, Погр. ОС, 262; Гол. СН, 118; ОСУМ, 632); *ка'плет* (Остр. Б., 238 зв.; Бар., 77, 362; Рад., 838), *ка'паєт* (Гал., 89, 90); *ка'паю, ка'паєши, ка'пає, ка'паємо, ка'паєте, ка'пають* (Грама., 361; Погр. ОС, 261), *ка'паю, ка'паєши, ка'пає* (Верхратський, 1912, 59), *ка'плю, ка'плеш, ка'пле, ка'пнемо, ка'пнете, ка'пають* і *ка'паю, ка'паєши, ка'пає, ка'паємо, ка'паєте, ка'пають* (Голоск., 165), *ка'паю, ка'паєши, ка'пає* і *ка'пле* (УРС, II, 308), *ка'паю, ка'паєши, ка'пає* і (безособове) *ка'пле, ка'паємо, ка'паєте, ка'пають* (Погр. ОС, 242; УЛВН, 268); *кра'пав, кра'пала, кра'пало, кра'пали* (УЛВН, 295); *кра'пай, кра'паймо, кра'пайте* (УЛВН, 295); *ка'паючи* (Грама., 361), *ка'павши* (Грама., 361) [7, с. 240, 244, 247, 249, 250, 300–301, 304, 306, 308].

Акцентема *молитва* в пізньопраслов'янській мові належала до баритонованих іменників на *-*tvā* з наголосом на дієслівному суфіксові *-*i-* (від пізньопраслов'янських дієслівних форм на *-*iti, -*itъ*) і зберігає в українській мові первісну суфіксальну акцентуацію. Із таким же наголосом фіксуємо аналізований іменник і в поемі «Енеїда»: знахідний відмінок однини *моли'тву* (Котл., III, 31, 5), місцевий відмінок однини *на моли'тві* (Котл., VI, 42, 6), зн. мн. *моли'тви* (Котл., V, 9, 4; VI, 125, 8). Хоча у сучасній українській літературній мові вона на відміну від поеми вживається

із флексійним (або варіантним – кореневим і флексійним) наголосом у множині: *моли́тва*, *мн. моли́тви*, *моли́то'в*, *моли́тва'м* (Погр. СН, 305; УЛВН, 336; Погр. ОС, 340; Гол. СН, 153; ОСУМ, 808). Флексійна акцентуація форм множини в українській літературній мові є, безперечно, новою. Вона виникла внаслідок дії тенденції до акцентного протиставлення форм однини і множини (*моли́тва* – *моли́тви*). Як стверджує В. Складенко, «можна з упевненістю сказати, що іменник *моли́тва* одним із перших серед баритонованих набув в українській мові флективної акцентуації в множині. Це сталося тому, що згаданий іменник отримав у формі родового відмінка множини вставний голосний (*моли́тов*), а, як відомо, в українській мові діяла тенденція до наголошення вставного голосного у формі родового відмінка множини баритонованих іменників *ā/*jā-основ. Під впливом кінцевого наголошення форми родового відмінка множини флексійна акцентуація поширилася на інші відмінкові форми множини іменника *моли́тва*, насамперед на форму орудного відмінка множини (*моли́тви'ми*)» [7, с. 539]. Характерно, що давні українські пам'ятки XVI–XVIII століть, відбиваючи акцентні особливості південно-західних говорів, також засвідчують нову флексійну акцентуацію форм множини згаданого іменника: *моли́тви* – знахідний відмінок множини (Рад., 689), *моли́твами* (Гал., 114) і *моли́тви'ми* (Гал., 159, 166, 188 зв.; Бар., 90 зв., 91; Рад., 70, 212, 220, 368, 389, 504, 532, 703, 715, 934, 958; Синопс, 57, 93, 97 зв., 101 зв., 116, 118 зв., 128 зв.; Тупт., 41 зв. – двічі, 42, 56, 72 зв., 73 зв.; Кл. 49), *в моли́твах* (Тупт., 66 зв.). У південно-східних же говорах, акцентні особливості котрих фіксує поема, тенденція до акцентного протиставлення форм однини і множини почала діяти пізніше, ніж у південно-західних говорах.

Щодо специфіки акцентування твірного дієслова, яке в пізньопраслов'янській мові належало до окситонованої акцентної парадигми, то у формі інфінітива воно послідовно зберігає в українській мові первісний суфіксальний наголос на -*i-: *моли́ти* (Остр. Б., 85, 241 зв.; С. Зиз., 169; Коп. Ом., 160; Рад., 800; Рад. Н., 63; Синопс., 25), *ся ... моли́ти* (С. Зиз., 179, 180; Єв., 31 зв.); *моли́ти* (Головацький, 142, 196; Желех., 451; Грам., 373; Грінч., II, 440; УЛВН, 336 [7, с. 37]; Погр., ОС, 340; Гол., СН, 153; ОСУМ, 808). У формі ж теперішнього часу чітко простежується пізньопраслов'янська акцентуація, а саме: флективна – у I особі однини і коренева – в усіх інших особових фор-

мах як у давніх українських пам'ятках кінця XVI – початку XVIII століть, так і в лексикографічних працях та південно-східних говорах: *молю́* (Остр. Б. 28, 66 зв., 124 зв., 194 зв., 230 зв.; Бер., 169, 185; Т.З., 107, 116; Слав., 468); *мо́лиши* (Єв. 103); *мо́лит* (С. Зиз., 168); *мо́лится* (Остр. б., 47; Єв., 49 зв.; Бер., 279); *мо́лится* (С. Зиз., 180; Тупт., 28); *ся мо́лит* (С. Зиз., 179, 180); *ся ... моли́те'* (Рад. Н., 63); *мо́лять* (Остр. Б., 195 зв.); *мо́ляться* (Остр. Б., 64 зв.; Синопс., 36); *моля́т* (Єв., 138); – *мо́лю*, *мо́лиши*, *мо́лить*, *мо́лимо*, *мо́лите*, *мо́лять* (Грам., 372); *молю́*, *мо́лиши* (Грінч., II, 440); *молю́ся*, *мо́лишися*, *мо́ли́ться*, *мо́лимося*, *мо́литеся*, *мо́ляться* (Голоск., 217); *мо́лиши*, *мо́лить*, *мо́лимо*, *мо́лите*, *мо́лять* (УЛВН, 336) [7, с. 48]; *молю́*, *мо́лиши*, *мо́лить*, *мо́лять*; *молю́ся*, *мо́лишися*, *мо́ли́ться*, *мо́ляться* (Погр. ОС, 340); *молю́*, *мо́лиши* (Гол. СН., 153); *молю́ (ся)*, *мо́лиши (ся)*, *мо́лить (ся)*, *мо́лять (ся)* (ОСУМ, 808). У південно-західних говорах маємо виключно кореневе наголошення з вирівнюванням акцентуації I особи однини за іншими особовими формами, котрі фіксуються з наголосом коренем (точка зору Г. Шила): *мо́л'у*, (Пура, 234), 3 ос. одн. *мо́ле* (Кобилянський, 63), 3 ос. мн. *мо́л'е* (Кобилянський, 62). Інші ж дослідники (І. Варченко та Л. Григорчук) кореневу акцентуацію пов'язують із впливом польської мови чи спільним етапом на шляху до закріплення парокситонічного наголосу [7, с. 48, 57]. На думку В. Винницького, диференціація наголошення в I особі однини форми теперішнього часу між південно-східними і південно-західними говорами починається з другої половини XVIII століття, а відповідна акцентна трансформація відбувається протягом другої половини XVIII–XIX століть [2, с. 361]. У нових формах минулого часу (зі старих форм дієприкметників минулого часу на *-l-* зі складу перфекта) зберігається первісний суфіксальний наголос: *моли́в*, *моли́ла*, *моли́ло*, *моли́ли* (Грам., 372; УЛВН, 336) [7, с. 61].

Висновки і пропозиції. Проаналізований матеріал дає підстави стверджувати, що акцентна *дружба* не зберігає наголошення твірного дієслова, котре мало рухому акцентну парадигму, а в поемі і в українській мові фіксується з нерухомим кореневим наголосом у формі однини та множини (коренева акцентуація виформувалася внаслідок узагальнення наголошення форми знахідного відмінка множини, у якій наголос не переходив на флексію); акцентами *жертва* та *капля* зберігають первісну баритоновану акцентну парадигму твірних дієслів із нерухомим кореневим

наголосом у формі однини та множини як у поемі, так і в українській мові (у плані морфемної будови іменник *крапля* є сьогодні безсуфіксним: *крапл/я* (*крапл/ин/а*, *крапл/ин/к/а*, *крапл/ин/онук/а*, *крапл/ист/ий*); акцентема *молитва* фіксується в поемі з первісним суфіксальним наголосом у формах однини та множини, а в українській мові вона, маючи суфіксальну акцентуацію у формі однини, все ж у множині, на відміну від поеми «Енеїда», вживається з новим флексійним (або варіантним – кореневим і флексійним) наголосом. Подальший

аналіз акцентуації віддієслівних іменників сприятиме вирішенню питань динаміки розвитку наголосу, взаємодії рівнів та субрівнів української мови (морфемно-дериваційного та акцентного), а в перспективі – вивченню наголошування дієслів у поемі «Енеїда» І. Котляревського, котрі ще не були предметом аналізу акцентологів. Загалом така робота розширить інформацію щодо новітніх тенденцій акцентологічного напрямку українського мовознавства крізь призму висвітлення параметрів динаміки акценту класичного тексту.

Список літератури:

1. Булаховський Л. А. Вибрані праці : у 5 т. Київ : Наук. думка, 1975–1983. Т. 4. С. 273–274.
2. Винницький В. М. Українська акцентна система: становлення, розвиток : монографія. Львів : Бібльос, 2002. 576 с.
3. Желязкова В. В., Зинякова А. А. Наголошення іменних частин мови в поемі «Енеїда» І. П. Котляревського : монографія. Миколаїв : Іліон, 2017. 238 с.
4. Котляревський І. П. Повне зібрання творів : у 2-х т. Київ : АН України, 1952. Т. 1. С. 63–305.
5. Складенко В. Г. Праслов'янська акцентологія : монографія. Київ : Укр. книга, 1998. 342 с.
6. Складенко В. Г. Історія українського наголосу: іменник : монографія. Київ : Наук. думка, 2006. 709 с.
7. Складенко В. Г. Історія українського наголосу: дієслово : монографія. Київ : Наук. думка, 2017. 702 с.

Список скорочень використаних джерел:

- ОС – Орфоепічний словник / укл. М. І. Погрібний Київ : Рад. школа, 1983. 629 с.
 ОСУМ – Орфоепічний словник української мови : у 2-х т. / за ред. М. М. Пещак, В. М. Русанівського. Київ : Довіра, 2001. Т. 1. 296 с.

Zyniakova A. A. ACCENTUATION OF VERBAL SUFFIXAL NOUNS WITH FLEXIONS -A, -Я

The article analyzes the specifics of accentuation of barytonized feminine verbal suffixal nouns with flexions -a, -я and the verbs they derived from since the Proto-Slavic period up to the present day. The source base of the study is represented by “Eneyida” by I. Kotliarevskyi; works by L. Bulakhovskyi, V. Skliarenko, V. Vynnytskyi, V. Zheliazkova and A. Zyniakova; the materials of Ukrainian accented notes of the XVI-XVIII centuries, lexicographic sources of the Ukrainian language, dialectological works. During the analysis of the factual material it was found that the accenteme friendship does not retain the stress of the verb it derived from, which had a movable accent paradigm, and in the poem and in the Ukrainian language it is observed with a fixed root stress in singular and plural forms, which is the result of generalization of stressing the plural form in the accusative case in which the stress did not shift to inflection; the accentemes victim and drop preserve the original barytonized accent paradigm of verbs they derived from with a fixed root stress in singular and plural forms both in the poem and in the Ukrainian language; the accenteme prayer is observed in the poem with the original suffixal stress in singular and plural forms, but in modern Ukrainian literary language it, having a suffixal accentuation in the singular form, yet in the plural form, unlike the poem, is used with a new inflectional (or variant i.e. root and inflectional) stress. Further analysis of the accentuation of verbal nouns will help to investigate the issue of the dynamics of accent development, interaction of levels and sublevels of the Ukrainian language, and, in future, the study of accentuation of verbs, which have not yet been analyzed by accentologists, in the poem. The proposed study expands and deepens the information on the latest tendencies in accentology of Ukrainian linguistics through the prism of highlighting the parameters of the dynamics of accent of the classical text.

Key words: accent, accent type, barytonized accent paradigm, oxytonized accent paradigm, movable accent paradigm, root stress, inflectional stress.